

Första konferensen om älvdalska, 18–19 juni 2004
Fuost konferensn um övdalsku, 18–19 juni 2004

Naturbruksgymnasiet, Buskoviusvägen 7, 796 22 Älvdalen

Arrangörer:

Mats Elfquist (Ulm dalska)

Gunnar Nyström (Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala)

Yair Sapir (Uppsala universitet)

Program

Fredag 18 juni

10.00 – 11.30 Registrering. Kaffe. Att använda det älvdalska alfabetet.
Datorpresentation av Mats Westerling

11.30 – 12.15 Inledning (Mats Elfquist, Gunnar Nyström, Yair Sapir)

12.15 – 13.15 Lunch

13.15 – 13.55 Yair Sapir: Vad är så speciellt med älvdalskan?

14.00 – 14.40 Gjert Kristoffersen: Jamvektsaksent i Älvdalen og i Nord-Gudbrandsdal

14.45 – 15.15 Kaffe

15.15 – 15.55 Bernice Holknekt: Hur står det till med dalmålen? Idag?
Imorgon?

16.00 – 16.40 John Helgander: Älvdalsmål i förändring – en fallstudie

16.45 – 17.25 Martin Ringmar: Älvdalska – en ö nordisk språkö på
fastlandet?

19.00 Middag (tal av Henrik Williams)

Lördag 19 juni

9.00 – 9.40 Gunnar Nyström: Mål med långt minne. Om nya fornynd i älvdalskan

9.45 – 10.15 Kaffe

10.15 – 10.55 Bengt Åkerberg: Funderingar i min grammatikverkstad. Om syftet med en grammatik för älvdalskan

11.00 – 11.40 Patrik Bye: Vokalbalanse og vokalharmoni i sentralskandinavisk

11.45 – 12.45 Lunch

12.45 – 13.25 Tomas Riad: Balans och harmoni i älvdalsmål

13.30 – 14.10 Björn Rehnström: Att skriva på älvdalska

14.15 – 14.55 Lars Steensland: *War åvå dier ferið?* Älvdalska namn på orter utanför Älvdalen – problem och glädjeämnen

15.00 – 15.30 Kaffe

15.30 – 16.10 Östen Dahl: Att sätta älvdalskan på kartan

16.15 – 16.55 Rut ”Puck” Olsson: Masses muna (’Masses mamma’)

17.00 Avslutning

Kontaktperson: Mats Elfquist, 0706-295306

Föredrag och talare

Patrik Bye:

Vokalbalanse og vokalharmoni i sentralskandinavisk

Dette foredraget tar for seg en klassisk problemstilling i sentralskandinavisk dialektologi. Runding og heving av gammelskandinavisk *a* til *å*-vokal i annen stavelse av jamvektsord (ord med bevart kort førstestavelse) som *vita*, *baka*, og *sova* finner vi i mange deler i det sentralskandinaviske dialektområdet, f.eks. älvdalsk og trøndersk. I dette foredraget vil jeg foreslå et felles (sv. gemensamt) historisk grunnlag for utviklingen av endelses-*a* i jamvektsord på tvers av de forskjellige sentralskandinaviske dialektene.

Patrik Bye er førsteamanuensis i språkvitenskap ved Universitetet i Tromsø der han bl.a. forsker på de kognitive prinsippene som ligger til grunn for språkets lydstruktur. For tiden prøver han å finne ut av mekanismene bak språkvariasjon og endring med utgangspunkt i skandinaviske og finsk-ugriske språkdata.

Patrik Bye
Universitetet i Tromsø
Breivika
9037 Tromsø
Tel. +47 77 64 56 16
Fax +47 77 64 42 39
E-post: Patrik.Bye@hum.uit.no

Östen Dahl:

Att sätta älvdalskan på kartan

I föredraget visas några olika mått på avståndet mellan olika språkformer och vad de säger om Sveriges språkliga karta, varvid älvdalskans ställning som en värsting bland språkliga varieteter i Sverige bekräftas. Vidare diskuteras älvdalskans förhållande till övriga mål i Dalarna och hur den ingår som en del i ett större område av ”perifera svenska mål”.

Östen Dahl är professor i allmän språkvetenskap vid Stockholms universitet och har intresserat sig bland annat för språktypologi och språkförändring och försöker i sin forskning tillämpa detta på dalmålen. Han har också skrivit läroböckerna "Grammatik" och "Språkets enhet och mångfald". Till hans meriter hör också en kortare sejour som elev i Tibble byskola i Leksand.

Östen Dahl
Inst för lingvistik
106 91 Stockholm
Tel. 08 16 2331
Fax 08 15 53 89
E-post: oesten@ling.su.se

John Helgander:

Älvdalsmål i förändring - en fallstudie

För drygt 10 år sedan gjordes genom Ulum Dalskas försorg inspelningar av måltalande älvdalsbor i olika åldrar. Med utgångspunkt i detta material vill jag belysa de förändringstendenser nutida älvdalsmål är utsatt för. Den mycket selektiva genomgången avser alla språkliga nivåer: ordförråd, formlära, ordböjningslära och syntax. Ett spekulativt försök görs också att fastställa vilka traditionella språkdrag som är motståndskraftiga och vilka som är lättast mottagliga för upplösning.

John Helgander är tidigare universitetslektor i engelska vid universitetet i Linköping och Högskolan Dalarna i Falun. Hans främsta forskningsintresse rör språklig variation och förändring och i anslutning därtill det nära sambandet mellan människor och samhälle i fortlöpande omvandling och språk och dialekter i ständig rörelse.

John Helgander
Karl Dahlgrensgatan 10, 582 28 LINKÖPING
013 / 127517
eller:
Bockgatan 25, 795 35 RÄTTVIK
Tel. 0248-51622
E-post: jhelgander@hotmail.com

Bernice Holknekt:

Hur står det till med dalmålen? Idag? Imorgon?

Hur många barn / föräldrar talar dalmål idag? Skolpersonal? Vill barn lära sig tala mål? Tycker man att det är viktigt att arbeta för att bevara våra mål? Och vad menas med dalmål?

I mitt föredrag berättar jag om en studie som ger några svar på dessa frågor. Tillsammans med åhörarna reflekterar jag kring svaren och om vad vi skulle kunna göra för att bevara våra dalmål. (*Ur skum wid fårå? Wenn kunnom wid djärå*)

Bernice Holknekt, f.d. rektor och lärarutbildare och som till vardags talar moramål eller rättare sagt bonäsmål och som verkar för målens bevarande i Dalmålsakademin och i Mora Hembygdsdag.

Bernice Holknekt, Mora
E-post: bernice.olle@telia.com

Gjert Kristoffersen:

Jamveksaksent i Älvdalen og i Nord-Gudbrandsdal

I foredraget mitt vil jeg sammenlikne den såkalte jamveksaksenten i älvdalsmålet med det tilsvarende fenomenet i Nord-Gudbrandsdal i Norge. Jamveksaksent er det spesielle trykkmonsteret vi finner i ord som har bevart kort rotstavelse fra gammelnorsk /gammelsvensk, f.eks. i infinitiver som svarer til *å komma* i svensk riksspråk..

Gjert Kristoffersen er professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Bergen. Han har arbeidet mye med norsk fonologi, og et viktig emne har vært jamveksaksent i norske dialekter. I den forbindelse har han også interessert seg for jamvekt i svenske dialekter, særlig i älvdalsmålet. Kristoffersen er for tiden forskningsdirektør i Avdeling for kultur, språk og informasjonsteknologi (Aksis) i Unifob AS, som er et forskningsselskap eid av Universitetet i Bergen.

Gjert Kristoffersen
Aksis
Allégt. 27
NO - 5007 Bergen
Tel. +47 55 58 29 50
Fax +47 55 58 94 70
E-post: Gjert.Kristoffersen@aksis.uib.no

Gunnar Nyström:

Mål med långt minne. Om nya fornynd i älvdalskan

Älvdalsmålet är ett av nyckelmålen i utforskandet av den äldre nordiska språkhistorien och har viktiga bidrag att lämna. Nya bidrag till vårt vetande om äldre nordiskt språk har de senaste åren visat sig kunna ges av målet i västra Älvdalen. Delar av de nya rönen har jag presenterat i tidigare sammanhang. I detta föredrag kommer jag att lägga fram vissa resultat av de fortsatta undersökningarna, som nu gäller språkhistoriskt överraskande förhållanden i målets trycksvaga efterstavelser.

Gunnar Nyström är ordboxschef vid SOFI (Språk- och folkminnesinstitutet) i Uppsala och har sedan 1960-talet alla Sveriges nordiska dialekter som arbetsfält. Hans utgångspunkt och specialitet är dock dialekten i Älvdalen, där han bodde länge på 1960-talet och vars mål han sedan dess dokumenterat och studerat. Han har publicerat en rad uppsatser om målet och arbetar f.n. med en större undersökning av nyupptäckta gamla drag i bl.a. målets konsonant- och kvantitetssystem.

Gunnar Nyström
 Språk- och folkminnesinstitutet
 Dialektavdelningen
 Box 135, SE-751 04 Uppsala
 Tel. +46(0)18-652420 (-160 vx)
 E-post: gunnar.nystrom@sofi.uu.se

Rut "Puck" Olsson:

Masses muna ('Masses mamma')

I sitt föredrag kommer Rut att berätta om sina upplevelser som nybakad småskollärare, som kom till Älvdalen 1953, och sattes att undervisa en specialklass. De äldre barnen hade redan från början bestämt sig för att prata konsekvent älvdalska med varandra. Rut har lyckats att både undervisa eleverna och lära älvdalska av dem. 1987 kom hennes första bok ut, den första barnboken på älvdalska. Rut kommer också att berätta om vikten av att behålla älvdalskan vid liv.

Rut har jobbat som speciallärare i 33 år. Hon stiftade bekantskap med älvdalskan 1953, då hon flyttade till Älvdalen från Hälsingland, och började undervisa årskurser 1–6. Först vid pensionsåldern började Rut skriva, och då på älvdalska! Hennes böcker, *Mumunes Masse* och *Mier um Masse*, har haft stor succé i och utanför Älvdalen. De har översatts till inte mindre än 41 olika svenska dialekter, av vilka den senaste nyligen har gått till tryck.

Rut ”Puck” Olsson
Moragatan 17C
792 30 Mora
Tel. 0250-30 038

Björn Rehnström:

Att skriva på älvdalska

I mitt föredrag kommer jag att tala om hur och varför jag skriver böcker på älvdalska, vilket alla förstår inte är en lysande ekonomisk affärsidé. Jag ska berätta om lite vad som fick mig att börja och mina åsikter om detta vackra språk liksom vad jag tror måste göras från kommunens sida för att språket ska kunna överleva.

Björn Rehnström är journalist vid Mora Tidnings lokalredaktion i Älvdalen. För drygt 20 år sedan började han engagera sig för älvdalskan genom att skriva om språket i tidningen. För 12 år sedan började han försöka lära sig prata älvdalska och 1999 kom hans första bok på älvdalska, “Rođ. Ien brindkåv frō Övdalim” ut. Boken kom senare ut på CD-skiva och gick som radioföljetong i Radio Dalarna år 2 000. Julen 2 000 kom tio små "pixiböcker", med översättning och uppläsning på Internet ut. Till jul kommer en översättning till svenska av “Rođ. Ien brindkåv frō Övdalim” ut. Manus till en ny bok finns färdigskrivet och ytterligare böcker är på planeringsstadiet.

Björn Rehnström
Gamla Näsvägen 29 B
796 30 Äldvalen
Tel. 0251-10301 (arb) , 0251-10663 (bostad), 070-688 68 44
E-post: bjorn.rehnstrom@telia.com

Tomas Riad:

Balans och harmoni i älvdalsmål

Jag kommer att tala om ljudutvecklingar som påverkar vokalers kvalitet, dels ändelsevokaler som påverkas av rotstavelsens vikt (s.k. vokalbalans: *bika* > *bikå*), dels vokaler som närmar sig varandra inom ord med kort rotstavelse (s.k. tilljämning eller vokalharmoni: *spara* > *sparå* > *spårå*). Viss jämförelse görs med elverumsmålet på norska sidan om gränsen.

Tomas Riad är docent i nordiska språk vid Stockholms universitet. Han har forskat om språkets prosodiska sidor, bl a om betoningssystemets utveckling i nordiska språk, om tonaccentens uppkomst och om relationen mellan versmetrik och språk.

Tomas Riad
Nordiska språk
Stockholms universitet
106 91 Stockholm
Tel. 08-163638
Fax 08-158533
E-post: tomas.riad@nordiska.su.se

Martin Ringmar:

Älvdalska – en ö nordisk språk på fastlandet?

I mitt föredrag kommer jag se närmare på hur lik älvdalskan är de nordiska atlantspråken, isländska och färöiska; det är ju något som ofta framhålls att älvdalskan skulle mer än andra skandinaviska dialekter ha likheter med öspråken. Jag kommer i stort sett att inskränka mig till morfologin (ordböjningen).

Martin Ringmar har bott flera år på Island och studerat vid universitetet i Reykjavik. Han är sedan en tid doktorand i nordiska språk vid Lunds universitet och undervisar där i bl.a. isländska.

Martin Ringmar
Institutionen för nordiska språk
Lunds universitet
E-post: Martin.Ringmar@nordlund.lu.se

Yair Sapir:**Vad är så speciellt med älvdalskan?**

I mitt föredrag kommer jag att ge en kort introduktion till älvdalskan. Detta bl.a. genom att spela upp ett kort stycke på älvdalska och redogöra för några fonologiska och morfologiska drag som kännetecknar målet. På det lexikala planet kommer jag att jämföra älvdalska med andra nordiska språk och diskutera frågan huruvida målet kan eller bör anses som ett språk respektive en dialekt.

Yair Sapir är född och uppväxt i Israel. Han har läst allmän lingvistik i Jerusalem och kom till Uppsala 1996 för att läsa nordiska språk. Förra året disputerade han i ämnet nyisländsk ordbildning vid Uppsala universitet. För två år sedan ”upptäckte” Yair älvdalskan och föll för den.

Yair Sapir
Institutionen för nordiska språk
Uppsala universitet
Box 527
751 20 Uppsala
Tel. 018-471 68 70
Fax 018-471 12 72
E-post: yair.sapir@nordiska.uu.se

Lars Steensland:

War åvå dier ferið? Älvdalska namn på orter utanför Älvdalen – problem och glädjeämnen

I föredraget kommer jag att försöka svara på frågor som: Varför ska man studera och bevara älvdalska namn på orter *utanför* Älvdalen? Vad är över huvud taget ett älvdalskt ortnamn? Hur ser ett älvdalskt ortnamn ut i jämförelse med motsvarande svenska? Vad säger oss dessa namn om Älvdalens kulturhistoria?

Lars Steensland är professor i slaviska språk, särskilt ryska, i Lund. Han har vid sidan av sitt arbete studerat älvdalskan i flera decennier och skrivit böcker bl a om älvdalska växtnamn och älvdalska fågelnamn.

Lars Steensland

Sunnanväg 18 P

222 26 LUND

Tel. 046 – 13 85 69

E-post: klatterlass@bredband.net

hemsida: <http://hem.bredband.net/larssteensland/index.html>

Mats Westerling:

Att använda det älvdalska alfabetet

Presentationen handlar om hur man kan underlätta skrivandet av älvdalska på datorer med operativsystemet Windows och typsnittet Aelvdalska installerat. Aelvdalska är det typsnitt som Ulum dalska lät skapa 1999. Även nackdelar och fördelar med den Aelvdalska fonten och dess teckenkodning tas upp. Tänkbara förbättringar anges. Vid presentationen kan folk komma och prova användningar av dess typsnitt.

Mats har har vuxit upp i Älvdalsåsen. Numera bor han i Bredäng i Stockholm och är pensionär sedan ett år tillbaka. Mats har en civilingenjörsutbildning och arbetade hos Ericsson i över 30 år, mest med att testa nyutvecklade telefonstationer.

Mats Westerling
 Tankebyggarbacken 79
 127 33 Skärholmen
 Tel. 08-556 341 83
 Mobil 070-2780079
 E-post: mats.westerling@bredband.net

Bengt Åkerberg:

Funderingar i min grammatikverkstad. Om syftet med en grammatik för älvdalskan

I mitt föredrag kommer jag att framlägga en analys av en text intalad på fonogramrulle och upptecknad av Lars Levander 1917. I anslutning därtill berörs grammatiska problem och textproduktion på älvdalska.

Bengt Åkerberg är f.d. adjunkt i svenska, tyska och filosofi vid Bromma gymnasium. Han har efter pensioneringen hållit kurser i älvdalska, producerat undervisningsmaterial och lett en arbetsgrupp för översättning av litteratur till älvdalska.

Bengt Åkerberg
 Äppelviksvägen 18, 16753 Bromma
 Tel. 08-264983
 Mobil 0702-315756